

83. 1.

1-6
1898-84

A Trencsén megyei

TERMÉSZETTUDOMÁNYI EGYLET

ÉVKÖNYVE.

Szerkeszté:

D^r. Brancsik Károly,

TITKÁR.

1. Évfolyam 1878.

(Az egylet kiadványa.)

TRENCSÉN,

Nyomatott Skarnitzl X. Ferencznél. 1878.

A Trencsén megyei

TERMÉSZETTUDOMÁNYI EGYLET

ÉVKÖNYVE.

Szerkeszté:

Dr. BRANCSIK KÁROLY,
TITKÁR.

I. Évfolyam 1878.

(Az egyesület kiadványa.)

TRENCSÉN,

Nyomatott Skarnitzl X. Ferencznél. 1878.

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

Jahresheft

des

Naturwissenschaftlichen Vereines

des

Trencsiner Komitates.

Redigirt von

Dr. Karl Brancsik,

Vereins-Sekretär.

I. JAHRESHEFT 1878.

(Ausgabe des Vereines.)

Trencsin, 1878.

301007

M. ACADEMIA
KÖNYVTÁRA

FELHÍVÁS.

Századunkban egy tudomány sem tett oly nagymérvű haladást mint a természettudomány.

Tagadhatlan tény, hogy a természettudományok nagy befolyást gyakorolnak az ipar fejlődésére s az által közvetve a népek jóllétére és vagyonosodására. Szintoly bizonyos, hogy a természettudományok művelése befolyásolja századunk gondolkozási módját, hogy a természet és erőinek felismerése hathatós emeltyű a babona kiirtására és az erkölcsi polgárosítás terjesztésére.

A természet tulajdonképi hazánk, melynek mi emberek szerves tagjait képezzük, és melytől mi soha, míg világtestünk mozogni fog, el nem válhatunk, miért is szeretnünk kell azon tudományt, mely egyedüli biztos kalauz annak felismerésére.

Ezt előre bocsátván felkérjük Trencsén megye természet barátait: egy „Természettudományi társulat“ létesítésére, melynek feladata leendő népszerű felolvasások által a nagy közönség érdekét a természettudományok iránt felkelteni, egyszersmind saját buvárlatai folytán Trencsén megye természeti kincseit az országgal megismertetni.

Korunk haladó szellemének megfelelően nők is lehetnek tagjai együletünknek.

Felhívjuk tehát ezen eszme valóstítására minden természetbarát figyelmét remélvén, hogy buzdító szavunk nem hangzik el a pusztában.

Trencsénben 1877. aprilis hó 24.

Bangya Gusztáv, Bangya Károly, Dr. Brancsik Károly, Décsy Lajos, Frankl Henrik, Gernya László, Kostyál Nándor, Marsovszky Mór, Mednyánszky János, Melcsiczky Miklós, Nemák János, Radványi Imre, Simon Béla, Skarnitzl Ferencz, Szádeczky Lajos, Zsámbokréthy Emil.

E felhívás folytán 1877. év május hó 7-én megtartott azon értekezlet, mely feladatául tűzé ki egy, megyénkben alakulandó természettudományi egylet létesítését megkísérteni. Az értekezlet, mely tek. *Marsovszky Mór* elnöklete alatt tartatott, megvitatá a beterjesztett alapszabály-tervezetet és azt lényegtelen módosításokkal el is fogadta.

Egyszersmind kiküldetett egy hat tagból álló szervező bizottság, melynek feladatává tétetett, a megyében aláírási ivatek küldeni szét.

Miután az aláírási ivatek be lettek küldve, s azokon 119 tag jelenté belépését, az egylet június hó 12-én megtartá alakuló gyűlését.

Ez alkalommal választatott:

Elnöknek: Marsovszky Mór.

Alelnöknek: Simon Béla.

Titkárnak: Dr. Brancsik Károly.

Titkárhelyetteseknek: Kohlbauer Ferencz és Nagy Lajos.

Pénztárnoknak: Prager János.

Választmányi tagoknak: Gregorovics István, Dr. Grossner József, Lopuschan János, Manyák Alajos, Mondschein Ernő, Simandl Samu, Skarnitzl Ferencz és Zsolnay György.

A megejtett választás után a legközelebbi időszaki gyűlés megtartása az egyleti alapszabályoknak a m. kor-mány általi helybenhagyatása idejére halasztatott.

A U F R U F .

Wohl keine Wissenschaft hat im Verlaufe dieses Jahrhunderts so beispiellos grossartige Fortschritte gemacht als die Naturwissenschaften.

Es ist eine nicht zu leugnende Thatsache, dass die Naturwissenschaften einen immer grösseren Einfluss gewinnen auf alle Gewerbe und hiedurch auch auf den Wohlstand der Völker. Ebenso gewiss ist es, dass das Studium der Naturwissenschaften von wesentlicher Einwirkung ist auf die Denkweise des jetzigen Jahrhunderts; dass das Erkennen der Natur und ihrer Kräfte ein gewaltiger Hebel ist zur Ausrottung des Aberglaubens, zur Hebung wahrer Gesittung.

Ist ja doch die Natur unsere eigentliche Heimath, der wir als organische Glieder angehören, von der wir uns nimmer lossagen können, und müssen wir doch mit offenem Herzen die Naturkunde als diejenige Wissenschaft begrüessen, an deren Hand wir unsere Heimath recht erkennen, lieben lernen.

Dies vorausschickend erlauben wir uns die Freunde der Natur zur Bildung eines Vereines aufzufordern, eines Vereines, der es sich zur Aufgabe stellen wird, durch populäre Vorträge Lust und Liebe zur Natur zu erwecken, durch eigene Beobachtungen zur Erkenntniss des Landes beizutragen.

Entsprechend dem Fortschritte unseres Jahrhunderts werden auch Damen eingeladen dem Vereine als Mitglieder beizutreten.

So möge denn dieses Unternehmen durch wohlwollend Denkende die Unterstützung finden, deren es durch seine weittragende Idee werth ist!

Trencsin den 24-ten April 1877.

Gustav Bangya, Karl Bangya, Dr. Karl Brancsik, Ludvig Décsy, Heinrich Frankl, Ladislaus Ger-

nya, Ferdinand Kostyál, Moritz Marsovszky, Johann Mednyánszky, Nikolaus Melcsiczky, Johann Nemák, Emerich Radványi, Albert Simon, Franz Skarnitzl, Ludvig Szádeczky, Emil Zsámbokréthy.

Auf diesen Aufruf hin wurde am 7-ten Mai 1877. eine Versammlung abgehalten, die sich's zur Aufgabe machte die Gründung eines naturwissenschaftlichen Vereines zu ermöglichen. Die Versammlung, der Hochwohlgeboren Herr *Moritz v. Marsovszky* präsidierte, besprach die vorgelegten Statuten und nahm dieselben mit geringen Aenderungen auch an.

Zugleich wurde ein Komité mit der Versendung von Subscriptionsbögen betraut.

Nachdem die Subscriptionsbögen zum grössten Theile zurückgelangt waren, erhellte daraus, dass sich 109 als Mitglieder unterfertigt hatten, so dass auf Grund dessen am 12-ten Juni die constituirende Versammlung abgehalten wurde.

Es wurden hiebei die Funktionäre des Vereines wie folgt gewählt;

Zum Präses: Moritz v. Marsovszky.

Zum Vicepräses: Albert Simon.

Zum Sekretär: Dr. Karl Brancsik.

Zu Sekretärstellvertretern: Franz Kohlbauer und Ludwig Nagy.

Zum Cassier: Johann Prager.

Zu Ausschussmitgliedern: Stefan Gregorovics, Dr. Grossner, Johann Lopuschan, Alois Manyák, Ernst Mondschein, Samuel Simandl, Franz Skarnitzl und Georg Zsolnay.

Nach geschehenen Wahlen wurde beschlossen die erste periodische Versammlung bis zur Bestätigung der Vereinsstatuten durch die hohe Regierung hinauszuschieben.

A Trencsén megyei

Természettudományi egyesület tagjainak névjegyzéke

1877-től 1878. októberig.

NAMENSVERZEICHNISS

der Mitglieder des naturwissenschaftlichen Vereines

des
TRENCSINER KOMITATES.

- Adler Ádam, honvédhadnagy Trencsén.
Ambró Rezső, végrehajtó „
Anderle Antal, gazdatiszt Bohuszlavicz.
Badik János, fogházi orvos Jllava.
5. Baluch Pál, közgyám „
Bangya Károly, ügyvéd Trencsén.
Bangya Gusztáv, megy. főjegyző Trencsén.
Bánóczy Ádám, földbirtokos Rakolub.
Bányász Bálint, távird. tiszt Trencsén.
10. Barényi Ferencz, megy. főjegyző Trencsén.
Baumgartner Libor, szolgabíró Zsolna.
Borcsiczky László, földbirtokos Klúcsó.
Botka József, nevelő Nemes-Podhragy.
Berender Miksa, rézműves Zsolna.
15. Brancsik Károly, uradalmi tiszt Gbellan.
Brancsik Károly, járási orvos Trencsén.
Buday Nándor, ügyvéd Budatin.
Bukna József, adótiszt Trencsén.
Burdell István, körjegyző Ribényi.
20. Csasztká Gyula, ügyvédjelölt Trencsén.
Czigler Gyula, „ Dubnicz.
Danyi Károly, „ „

- Lehoczky József, telekk. vezető Trencsén.
65. Libertiny Lajos, hivatalnok Jllava.
lipoviczy-Lipovszky lovag, ezredes Trencsén.
Liszkovics József, ügyvéd Trencsén.
Lombardini Andor, ügyvéd Zsolna.
Lopuschan János, gymn. igazgató Trencsén.
70. Lőrinczy Kálmán, gymn. tanár   ”
Marmorstein Ede, orvostudor Csacza.
Marsovszky Mór, földbirtokos Miksófalva.
Marsovszky Lajos, Csacza.
Materna Ede, takarékp. igazgató Jllava.
75. Matusek István, járási orvos Bicsé.
Mednyanszky János, k. tanfelügyelő Alsó-Draskócz.
Mednyanszky Sándor, földbirtokos Medne.
Melcsiczky Miklós, megy. pénztárnok Trencsén.
Mihalik József, plébános Baán.
80. Miklovics Lajos, földbirtokos Ivanócz.
Mondschein Ernő, gymn. tanár Trencsén.
Manyák Alajos, leánytanod. igazgató Trencsén.
Motkó Árpád, törv. irnok Trencsén.
Nagel Ede, orvostudor Trencsén-Teplitz.
85. Nozdroviczky Gyula, ügyvéd Nozdrovicz.
Nagy Lajos, tanár Trencsén.
Nemák János, póstamester Trencsén.
Nemák Ferencz, szolgab. segéd Trencsén.
Nemák József, árvasz. nyilvántartó Trencsén.
90. Nemtsák János, törv. irnok Trencsén.
Neubauer Ede, takarékpénzt. könyvelő Trencsén.
Ordódy István, földbirtokos Marcsek.
Osztroluczky Károly, földbirtokos Nemes-Podhragy.
Petrás Károly, árvaszéki ülnök Trencsén.
95. Poszpiss Antal, erdész Barát-Lehota.
Plachy Gyula, joggyakornok Trencsén.
Prager János, város. isk. igazg.   ”
Radványi Imre, kir. ügyész   ”
Radlinszky Henrik, plébános Csacza.
100. Rakovszky Géza, földbirtokos Kocsócz.
Rákóczy István, körjegyző Bosác.
Rauchbauer József, gymn. tanár Trencsén.
Rehák István, plébános Jllava.
Reh József, távir. tiszt Trencsén.

105. Rizner Lajos, tanító Nemes-Podhrad.
 Riha János, esperes Rajecz.
 Sándor Lajos, szolgabíró Jllava.
 Schauer Gyula, jogtudor Zsolna.
 Schlesinger Joachim, kereskedő Zsolna.
110. Schlesinger Lipót, honvédorvos Trencsén.
 Schlesinger Sándor, kereskedő ”
 Sevcsik Gáspár, ügyvéd Csacza.
 Simandl Samu, reáltan. igazgató Trencsén.
 Simon Béla, gyógyszerész ”
115. Simonffy János, végrehajtó Csacza.
 Simonffy László, fürdőbiztos Trencsén-Teplitz.
 Schwertner Gyula, ügyvéd Zsolna.
 Skarnitzl Ferencz, nyomdász Trencsén.
 Sztudnicska Miklós, magánzó ”
120. Szalavszky Pál, segédszolgabíró Baán.
 Szádeczky Lajos, ügyvéd Bicsé.
 Szathmáry Kálmán, adótárnok Trencsén.
 Szilvay Károly, földbirtokos Nemes-Lieszkó.
 Szilvay István, m. jegyző Trencsén.
125. Sumichraszt István, árvaszéki ülnök Trencsén.
 Tekula János, polg. isk. tanár ”
 Telbisz Benedek, b. tudor, gymn. tanár ”
 Takács Ferencz, telekk. tiszt ”
 Tomann József, plebános
130. Tombor Cornél, gyógyszerész Nyitra.
 Tombor László, gyógyszerész Bicsé.
 Tombor Győző, gyógyszerész Zsolna.
 Traitler Ferencz, erdész Pruszká.
 Toppler János, tisztartó Bellus.
135. Udránszky László, egyet. halgató Pest.
 Ungar Győző, távird. tiszt Trencsén.
 Veszely Ferencz, távird. főnök ”
 Világhy Rezső, huszárkapitány Gbellan.
 Vlahovics Emil, gymn. tanár Trencsén.
140. Winter Mór, járási orvos Kisz.-Ujhely.
 Zamaróczy Ferencz, telekk. irnok Trencsén.
 Zsámbokréthy Emil, megy. alispán ”
 Zsámbokréthy István, főcsendbiztos ”
 Zsámbokréthy Miklós, ügyvéd ”
145. Zsámbokréthy Pál, kereskedő ”

Zsolnay György, takarékpénzt, tiszt „
 Zsolnay István, földbirtokos Szedlicsna.

Következő tagjait veszíté az egylet.

Während dieser Zeit verlor der Verein.

Grotkovszky Elek †
 Radványi Imre †
 Zsámbokrétky István †

Nagy Lajos, elköltözött.

~*~*~

Pénztárnoki jelentés 1878-ik évről.

Cassa-Ausweis vom Jahre 1878.

A társulat bevételét ez évben egyedül a tagok által fizetett tagdíjak képezték, melynek eredménye következő.

B e v é t e l:

1878-ik évi tagsági díjak fejében befolyt 232 ft. — kr.
Ezen összeg ellenében mutatkozik következő

K i a d á s:

1. A gyűjtemények elhelyezésére szükséges 3 szekrénynek és különféle eszközök beszerzése	57 ft. 62 kr.
2. Üvegedények bevásárlása	34 „ 06 „
3. Könyvkötési munkák	13 „ 50 „
4. Nyomtatványok	23 „ — „
5. Telephonnak beszerzése	20 „ 43 „
6. Irodai munka, postabér és bélyegek .	13 „ 36 „
Összesen	<u>161 ft. 97 kr.</u>

Ezen 161 ft. 97 krnyi kiadási összegnek a fentebb kitüntetett 232 ftnyi bevételből való levonása után a pénztárban még 70 ft. 3 kr. marad mint fölösleg.

Trencsén 1878. évi september hó 30-án.

Prager János,
pénztárnok.

Az egyesület gyűjteményéről.

Sammlungen des Vereines.

Az egyesület gyűjteménye ily rövid idő alatt örvendétes előmenetelt tett, mi az egyesületi tagok buzgóságának és az adományozók bőkezűségének köszönhető.

Az adományok sora következő:

I. Állatvilágból.

1. Az egyesület elnöke *Marsocszky Mór* az egyesületnek 50 kitömött állatot ajándékozott, melyek azonban tér szűke miatt még át nem vétettek.
2. *Brancsik Károly*, uradalmi tiszt Gbellánban az egyesület gyűjteményébe adományozott:
  - 1 *Ardea cinerea*, szürke gém, Reiher.
  - 1 *Colymbus*, bukdár, Taucher.
  - 1 *Anas*, kácsa, Ente.
  - 1 *Charadrius pluvialis*, arany lile, Regenpfeiffer.
  - 1 Kis ragadozó madár.
  - 1 *Bombycilla garrula*, fenyves madár, Seidenschwanz.
  - 1 *Mustela putorius*, görény, Iltis; kitömve Simon Istvántól.
3. *Dr. Brancsik* gazdagította a gyűjteményt következőkkel:
  - 1 *Strix flammea*, lángbagoly, Schleiereule, kitömve Simon Istvántól.
  - 1 *Strix*.
  - 1 *Anas crecca*, csirke kácsa, Kriekente.
  - 2 kis ragadozó madár.
  - 1 *Picus minor*, kis harkály, kleiner Buntspecht.
  - 1 *Alcedo ispida*, jégmadár, Eisvogel.
  - 1 *Turdus saxatilis*, Einsammer Spatz.
  - 1 *Fulica atra*, szárcsa, Wasserhuhn.
  - 1 *Turdus merula*, fekete rigó, Schwarzdrossel.
  - 1 *Ursus arcticus*, medve, brauner Bär. Kis példány.
  - 2 *Vespertilio noctula*, denevér, Fledermaus.

Ursus spelaeus, felső lábszárának alsó csont darabja az Élesdi barlangból Biharmegyében.
Egynehány fészek.

4. **Tekula** tanár ur az egyleti gyűjtemény gyarapítására sok figyelmet fordított az által, hogy kitömetlen állatokat engedett át, melyek Dr. Brancsik által tömettek ki. És pedig:
- 1 Columba turtur, vad gerlicze, Ringeltaube.
  - 1 Pica caudata, szarka, Elster.
  - 1 Upupa epops, búbos banka, Wiedehopf.
  - 1 Oriolus galbula, sárgarigó, Goldamsel.
  - 1 Fulica, vizityuk, Wasserhuhn.
  - 2 Larus risorius, Lachmöve.
  - 1 Lanius excubitor, őrgebicz, grosse Würger.
  - 1 Crex pratensis, közönséges haris, Wachtelkönig, kitömvé Simon Istvántól.
5. **Simon Béla** adományá:
- 1 Phasianus colchicus, fáczány, Fasan.
  - 2 Larus argentatus, ezüstös sirály, Silbermöve.
  - 1 Rallus aquaticus, vízi guvat, Ralle.
6. **Udránszky László** ajándékai:
- 1 Podiceps cristatus, búbos vöcsök, Steissfuss.
  - 1 Sciurus vulgaris, mókus, Eichhörnchen.
  - 1 Fringilla cannabina, kenderike, Hänfling.
  - 2 fog Ursus spelaeustól az Élesdi harlangból Bihar megyében.
7. **Simon István** következővel járult hozzá:
- 1 nagy kácsa faj.
  - 1 Corvus monedula, csóka, Dohle.
  - 1 Coturnix dactylisonans, fűrij, Wachtel.
  - 1 Párus faj, Meise.
  - 2 nyul embryo.
8. **Prager János**, egylet pénztárnoka:
- 1 Perdix cinerea, szürke fogoly, Repphuhn.
9. **Tombor László**:
- 2 Charadrius pluvialis; kitömvé Dr. Brancsiktól.
10. **Lenz**, főhadnagy:
- 1 kis ragadozó-madár, kitömvé Dr. Brancsiktól.
11. **Schimpl**, illavai vendéglős:
- 1 szép éjszaksarki kácsa.
12. **Kacsicz Pál**:
- 1 Ardea stellaris, nagy bölömbika, Rohrdrommel.
13. **Geisinger**:
- 1 Picus viridis, zöld harkály, Grünspecht, kitömvé Simon Istvántól.
14. **Szloviczky** nem egyleti tag:
- 1 Strix bubo, füles bagoly, Uhu.
15. **Kohlbauer Ferencz**:
- 1 kis vizimadár, kitömvé Simon István.
16. **Cserenyei** nem egyleti tag:
- 1 Caprimulgus europaeus, kecske-fejő, Ziegenmelker.

17. **Medunánszky Sándor** az egyletnek egy közel 100 fajból álló tojás-gyűjteményt adományozott.
E gyűjteményt megtoldotta **Dr. Brancsik**; továbbá **Henel** asszonyág járult ahhoz egy abnormis házityúk-tojással.
18. **Dr. Brancsik**:
1 *Anguis fragilis*, kuszma, Blindschleiche; légszeszben.
1 Triton, göte, Wassermolch; légszeszben.
19. **Szépházy József** és **Urbanovszky** nem egyleti tagoktól:
4 *Salamandra maculata*, foltos szalamandra, Feuersalamander; légszeszben.
20. **Simon Istvántól**:
1 *Tropidonotus natrix*, vizisikló, Ringelnatter.
21. **Dr. Brancsik** az év folyama alatt a Vág- és Kiszutzában kis halak meglehetősen számát gyűjté, melyek azonban még meghatározásukat várják.
22. **Dr. Brancsik** 19 iskátolyában állított össze egy bogár-gyűjteményt, mely Trencsén megyének bogár-faunáját jellegzi.
23. A földészet- és erdészetre káros befolyású bogarak gyűjteménye, **Dr. Brancsik**tól két iskátolyában összeállítva.
24. **Kempeleni Kempelen Radó** pénzügyi tanácsos kegyének köszönhető, hogy az egylet egy kis lepkegyűjteménnyel is bír, mely **Dr. Brancsik** által bővítettett és 11 iskátolyában rendszeresen összeállított.
25. Hymenopterák nagyobb számban gyűjtettek **Dr. Brancsik** által, melyek meghatározás végett a nemzeti Museumhoz küldettek.
26. Ugyanaz által gyűjtettek Dipterák (legyek) is, melyek azonban jelenleg határozatlanok és nem rendezvék.
27. Egy, 3 iskátolyában elhelyezett Hemipterák (poloskák) gyűjteménye, melyek megyei faunánkat jellegzik: összeállítva **Dr. Brancsik**tól.
28. Közel 300 pók gyűjtetett **Dr. Brancsik** által, melyek jelenleg **Herman Otto** híres pókászunknál vannak meghatározás végett.
29. Crustaceák közül csak is a honi rákot bírja.
30. Férgék (*Vermes*) családjából az egylet 2 galandócot bír; **Dr. Brancsik** ajándéka.
31. A csigák (*Gasteropoda*, *Schnecken*) osztályából **Dr. Brancsik** gyűjtött némit.
32. **Grof Logothetti Zdenko** egynéhány középtengeri csigával gazdagítá gyűjteményünket.
33. A közel 50 darabot tartalmazó bonctani készítvények gyűjteménye **Dr. Brancsik** adománya.

34. **Szépházy József** fogorvos kitűnő szépségű epeköveket ajándékozott.

II. Növényvilág.

35. **Holuby József** honi fából alakított gyűjteményt ajándékozott az egyletnek.
 36. Ugyanaz egynéhány gyanta fajt szolgáltatott át.
 37. **Brogányi Árpád** egy kokosz diót adományozott.
 38. Egynéhány szárított növény Dr. Brancsiktól.
 39. Ugyanattól egynéhány fagomba (Holzschwämme.)

III. Ásványvilág.

40. Kövületek és kövek csoportja Dr. Brancsiktól.
 41. **Udránszky Lászlótól** nagyobb számban ásvány és egynéhány kövület.
 42. **Mednyanszky Irma** kisaszonytól a Belemnit több szép példánya Mednéről.
 43. **Gratt** ezredorvostól egy Calamit Csehországból.
 44. **Balogh** fogorvostól Ruszkócz vidékéről kövült fának szép darabja.
 -----
 45. A Szkalán történt ásatások alkalmával több ókori (római?) cserép szedetett fel.
 =====

Az egyleti gyűjtemények elhelyezésére két nagy üvegszekrény vétetett, ugyszintén sok iskátolya és a tojás-gyűjteményre egy kis szekrény.

A légszeszben tartott tárgyakra henger üvegek vásároltattak be megkivántató számban.

A távszólóval történendő kísérletek tekintetéből az egylet számára egy Telephon-készlet hozatott.

1. Időszaki gyűlés november 11-én

tartva a helybeli főgymnasium épületében.

Simon Béla alelnök megnyitó beszédében röviden jelzé a megalakult társulat célját és kiemelésül különösen a társulási eszme terjesztésének fontosságát főleg a természettudományok terén, melyek ennek folytán sok nevezetes fölfedezéssel gazdagodtak; és sok oly tan, mely — egy-két évtizeddel ezelőtt — beteg képzelet szüleményének tartatott, ma a tudomány változhatlan törvényévé vált. — Minden buvárlat dacára azon határok, melyek a természet három országát egymástól elkülönítik még nem eléggé ismertek; az egyiknek túlkapása a másik rovására e században magukra vonták a tudósok figyelmét. Ezen túlkapást fényesen igazolják a rovar-évi növények, különösen a *Drosera rotundifolia* és *Dionaea muscipula*, melyekről előadó hosszasabban értekezik, ismertetvén ezen növények természetrajzi leírását és physiologiai tulajdonait, melyek ismeretéből az következik, hogy a növények, valamint az állatok, céljaiknak megfelelőleg vannak szervezve és a természet mind a két országban hasonló módon igyekszik a célt elérni; mert az állatországban ugyanazon törvények uralkodnak mint a növényországban. — Az ingerlékenység s a vele járó mozgás, az emésztési képesség és a villamos áramok tehát nem az állatok kizárólagos tulajdonai, hanem előfordulnak a növényeknél is, ha azt céljaik megkívánják, és így a növény is a maga nemében egy bizonyos tökéletességet érhet el, mely őt közelebb hozza az állatvilághoz, melytől ő a régi természetrajzi beosztás szerint századokon át — egy áthatatlan chinai fal által volt látszólag elválasztva.

Miután végül üdvözölte a nagy számú mindkét nembeli egybegyűlt közönséget, egyszersmind fölhevta azt,

hogy a fiatal egyletet eddig tanusított rokonszenvével a jövőben is pártolja és gyámolítsa. —

* * *

Ez után Dr. Brancsik a szemnélküli bogarokról értekezik.

Emliti miszerint az utóbbi években a barlangokat lakó különféle osztályu állatok a bűvárok érdeklődését kiváló mérvben ébreszték föl.

És e sajátságos barlangi lakosok különös figyelmet is érdemelnek, nemcsak az által, hogy a színezetben eltérnek földfeletti rokonaiktól, hanem azáltal is, hogy — szemnélküliek.

Ki ne tudná, hogy a pincében vagy egyéb sötét helyen csirázó növény sápadt színü marad, ahelyett hogy zölddé fejlődnék ki. Így van ez a barlangokban lakó alsóbbrendü állatoknál is, melyek minden fény behatás hiánya miatt szintelenek, sápadtak maradnak.

Miután előadó ily szintelen, sápadt-barna, barlangi bogarakat mutatott volna be, átmegy ezen állatok további sajátságára s kiemeli, miszerint ez állatok egyszersmind szemnélküliek.

Előadó képletét adja az állat-osztályok különféle szemeinek. Egy egyszerű idegvég-száлка körülvéve sötét festanyagtól sejteti a legalsóbb rendü állatok (Cölenterata) szemét. E sötét festanyag beszíván a fényt, sötétség vagy világosság ingerét gerjesztheti ugyan; látástól azonban ez igen távolra esik. — A férgéknél e szem már kifejlettebb, mert itt a sötét festrétegben átlátszó, jegeces vesszőcskék mutatkoznak, melyek a beható sugár törésére szolgálnak. — Az Echinodermáknál a szem több ily jegecszáلكából van összetéve, melyek mindegyike külön festrétegbe van burkolva, úgy hogy külső végük szabadon maradván sphaericus felületével a lencse-képződés első kísérletének tekintendő. — Mig az alsóbb rendü Arthropodák szeme a férgékéhez hasonlít, addig a többi Arthropodák szeme — a hova a bogarak is tartoznak — már nagyon is kifejlett. Az által, hogy több jegecszáلكa egy központos idegvég körül csoportosúl, ily szem gömb alakot nyer, melynek felületes buroka minden egyes száلكára külön lencsét képez. Ilyképen alakul a rák- és

rovarneműek szeme. A pókoknál a jegecszálkák csoportja egy közös lencsével bir. — A puhányok (Mollusca) leg-tökéletesebb szemét birja a Sepia. Ennél a szem össze-ségében kemény burokkal van körülvéve, ilyképen egy bulbust képezvén, melynek külső felületén egy nyílás mutatkozik — a látáb. E mögött a gömbded lencse s a szem mélyében recés hártává szétágazott látideg a vele járó festréteggel.

A gerincesek sorából végül az emberi szem képle-tét hozza föl előadó. A szem körül van véve erős bőrrel, mely előrészen az átlátszó Cornea által helyettesítettik, e mögött egy mozgékony szivárvány-hártya (Iris), egy lapos átlátszó lencse, a szem mélyében az üvegtest (hu-mor vitreus), s leghátul az érzékeny recéshártya több-féle rétegeivel.

Kitünik ezekből, hogy a szem ugyanazon egyszerű részekből alakul, s hogy az igényeknek megfelelően fo-kozos kifejlés által az érzékek legnemesebbjévé válik.

Visszatérvén a szemnélküli bogarakra értekező ma-gyarázza, miszerint ezeknél a szem helyén csak is bar-nább szinezetű foltok vannak: néha még ezek is hiányoz-nak. A szem e bogaraknál visszaképződött azon fokra, a melyen a medusák vagy a férgék szeme áll. Ezen visz-zaképződésnek oka a szüntelen sötétség, melyben ezen állatok ezredéveken át élnek, mert minden szerv, melyre külső inger nem hat, elsatnyúl — elvész. Így történt ez a különben magasabb szervezetű bogár-szemmel is.

Valamely szervnek visszaképződése azonban bizo-nyítékaúl szolgál azon tannak, mely kimondja, miszerint minden szervezet hajlandó az uralkodó behatások szerint változni, legyen e változás akár visszaképződés, kedve-zőtlen viszonyok közt; akár, kedvező behatások alatt, a szervezet végkifejlettségére vezető.

* * *

Mondschein Ernő gymn. tanár „a világosság befolyása növények-, állatok- és emberekre“ című előadá-sában: rövid bevezetés után, melyben a világosságról általában, mint olyasmiről szólt, mit nem annyira lénye-gére és miségére, mint inkább csak tulajdonaira és mű-ködésére nézve ismerünk, áttér kitűzött tárgyára. Leg-

először azon befolyásról értekezővén, melyet a világosság a növényekre gyakorol, iparkodik vonzó és a közéletből vett példákkal a hallgatóságnak bebizonyítani, hogy a növények a világosság által vonzatnak, sőt hogy ők magok is keresik a fényt és a világosságot, és hogy a virágok ama tulajdonsága is, melyet alvásnak és ébrenlétnak nevezünk, csak is a világosságnak eredménye, még pedig nemcsak a napsugaraké, hanem a mesterséges lámpafényé is. Ilyképen a növények életmódja teljesen megváltoztatható, úgy hogy nappal a sötétben elaltathatnak és mesterséges világítás mellett még éjjel is ébrentartathatnak. Folytatólag a növényzet a sarkoktól az egyenlítő felé növekedő szinompájáról értekezik, minek oka csakis a mind hatályosabban sütő napfény.

Az élő növényekről áttérvén a holt organismusokra, a világosság fehéritő hatásáról értekezik előadó és alkalmat vesz a természetes és mesterséges fehéritő-eljárásról érintőleg említést tenni.

A világosságnak az állatokra való befolyásáról szólván alkalmas példákkal itt is mutatja, hogy a forró égővi állatok színélességüket a hatályosabb napvilágnak köszönik.

Az emberre térvén át, a napnak az emberi felbőrt sötétítő erejéről szól és iparkodik példákkal világossá tenni, hogy az epidermis alatt rejlő és az emberfajok színezetét föltételező malpighi réteg festő hatását, csak is a nap befolyása alatt gyakorolhatja.

Befejezésül: a szerves életet folytonosan ujító és így föntartó anyagcseréről szól és kézzelfoghatóvá teszi, különösen a növényéletből vett példákkal, hogy amaz anyagcsere is a világosság befolyása alatt létesül.

II. Időszaki gyűlés november 25-én, *tartva a helybeli főgymnasium épületében.*

Simandl, reáliskola-igazgatónak előadása, „a parányok és tömegek vonzó erejéről.

Miután példákkal megismertette a parány- és a lika-csosságnak fogalmát, erre alapulván a testek parányai-

nak halmaz állapotáról (Aggregationsform) értekeznek előadó. Szilárd testeknél az egyes részecskék csak hathatósabb erő kifejtés által választhatók el egymástól, mely tünemény olyképen magyarázható, hogy az egyes parányok egymásra vonzást gyakorolván, a szétválasztó erő ellen bizonyos fokú ellentállást fejtenek ki. A szilárd test azonban a nyomásnak is bizonyos mértékben ellentállván, e tünemény a physikusok által olyképen magyaráztatik, hogy az egyes parányok egyszersmind eltaszító erővel is bírnak. E csodálatos föltevés a valószínűség jellegét nyeri, ha figyelembe vesszük a testeken mutatkozó tüneményeket a meleg behatása alatt. A meleg által a szilárd test folyékony állapotba vitetik át, azaz a test egyes parányai közti vonzó erő leszállittatik s egyszersmind az eltaszító erő növekszik. — Ha a folyékony testtel a melegnek még nagyobb mennyisége közöltetik, ez gáznemű állapotba megy át, mely állapotban a parányok közti vonzó erő tökéletesen megszűnik s csakis az eltaszító erő működik. — Minden gáznemű test viszont meleg megvonás által folyékonyvá és végül szilárdvá válhatik.

Értekező ezekből azt következteti, hogy az egész világ ősállapotában gáznemű testekből állott, melyek kihülés által folyékonyakká s további melegvesztés által részben szilárdakká váltak. — Áttérvén a tömegek közti vonzerőre kifejti, miszerint minden test vonz és vonzatik, s hogy a vonzó erő a távolságok négyzetes arányában csökken. E törvény szerint keringenek a számtalan égi testek, e törvény nyomán tehetjük föl, hogy a parányok egykor az egész világűrben egyformán szét voltak terjedve s a vonzási erőnek engedvén egymáshoz közeledtek nagyobb és nagyobb testeket alakítván.

* * *

A fátolképek magyarázata és előadása *Mondschein* Ernő tanár és *Dr. Brancsik* által.

Mondschein Ernő a magyarázatot magára vállalván, értekezett a fénytörés-, a fénytörő lencsék- és ezek törvényeiről, kísérletekkel támogatván előadását. Áttérvén azután a láttani eszközökre, tüzetesebben magyarázása és bemutatása a búvós-lámpa és a fátolképi készülék szerkezetét, mire *Dr. Brancsik* a fátolképeket előállítja.

Mondschein tanár a magyarázó szerepét tovább folytatván, az egyes képek magyarázatánál a hallgatóságra mind oktatólag mind pedig mulattatólag iparkodott hatni, hódolva ama latin közmondásnak: „Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci.“

~~~~~

III. Időszaki gyűlés december 9-én, *tartva a helybeli főgymnasium épületében.*

Vlahovics Emil főgymnasiumi tanár az emberi nem osztályozásáról tartott előadásában legelől kiemeli, miszerint az ember mint érzéki eszes lény két oldalról vehető szemlélet alá, t. i. természetrajzi és lélektaniról; s hogy mint physikai lény fajokra, mint társadalmi pedig népekre oszlik szét. Ennek rövid előrebocsátása után az emberi nem egysége, vagy is az emberi nemnek egy pártóli származása volt megvitatva s a faji különbségek létrejöttének okai.

Az osztályozásnak megállapításánál azon elv lön elfogadva, hogy nem lehet az embert csak mint állatot tekinteni, hanem figyelembe kell venni szellemi oldalát t. i. nyelvét és szokásait is. Ez elvből kiindulva, mind Blumenbachnak a földrajzi felosztására, mind Retziusnak a koponya és arc alkatára fektetett fölosztásai, mint kizárólagosan természetrajzi alapra fektetett fölosztások kifogásoltattak. Mindkét rendszer, főleg Retziusnak fejképződési négy typusa tüzetesen leirattak.

Mig szellemi tekintetből a nyelv az, mit az ember állandóbban szokott örökölni szüleitől mint más egyebet, addig testi szempontból a haj öröklése sokkal állandóbb mint a koponya alakjáé. Ezért ezeket, mint az ember kettős természetét figyelembe vevőket fogadtuk el kiindulási pontokul, e mellett azonban a többi testi és lelki tulajdonságokat is tekintetbe vettük. E szerint az emberiséget a gyapjú és simahajuak osztályára osztottuk föl, az előbbit ismét csomós és göndör, az utóbbit merev és fürtös hajnak alosztályára. Ezen négy alosztály újabb felosztása által az egész emberi nemet 12 fajra (Race) választottuk szét. E fajok külső tulajdonságaiknál fogva

egymástól megkülönböztethetők, noha vannak egész népek, melyek két faj közt átmenetet képeznek s így tetszés szerint egyik vagy másik fajhoz sorozhatók. — E tizenkét faj közül a középtartományi (mittelländisch), melyhez Europa népségének legnagyobb része és a mongol, melyhez a magyar nép tartozik, tüzetesen ismertettek, mind faji mind néptörzsi szempontból. — Befejezésül fel lett vetve az emberi nem őshazájának kérdése. Eltekintve ennek történet — mythologiai oldalától, csupán természetrajzi oldaláról véve a kérdést, a meleg éghajlatot kell az emberiség bölcsője gyanánt tekintenünk; mert erre utal az ember fogalkata, mely a növényi táplálékra van teremtve, erre továbbá a test mezétlensége. Ily körülmények között a forró éghajlat alatt található az ember védelmet.

* * *

A Telephon magyarázása és bemutatása Mondschein Ernő tanár által.

Az előadó tanár a delejesség és villanyosság titokteljes működéséről és eme két erő benső rokonságáról, erre a rezgő mozgásról és a hanghullámokról — a mennyiben azt célja megkivánta — értekeztvén, megmutatá a telephon egyszerű szerkezetén mikép szövetkezik e három tényező: a-delejesség, villanyosság és a rezgő mozgás eme messzeható, országokat összekötő mesterséges fül előállítására. A kísérlettevés tekintetéből összeköttetvén egy földszinti terem a 2-ik emeleti előadási teremmel, az eredmény, a mennyiben a soha egészen meg nem szűnő nyugtalanság az előadási teremben megengedé, kielégítő volt; mert fönt és lent is lehetett a Telephonon át párbeszédi mondatokat, dallamokat és furulya-szót tisztán kivenni úgy, hogy a tisztelt hallgatóság meggyőződött emez új találmány életrevalósága és fényes jövőjéről.

~~~~~

IV. Időszaki gyűlés 1879. január 13,
tartva a helybeli főgymnasium épületében.

Freund Bernát realtanoda tanára, a meleg és a föld vonzerejének befolyásáról a vizre értekezik.

Előadó ellentétbe állítja a meleget és a föld vonzó erejét. Köd, eső, hó, egyáltalában a csapadék nem más mint kihűlt gőz, mely a nap melege által a tengerből fölszállván a föld vonzereje által ismét a földre vonzatik. A meleg földvön, hol a nap melege leghatályosabban mutatkozik, a legdúsabb esőzések is fordulnak elő, az ugynevezett tropicus esők; a sarköveken, hol a fölszállt gőz leghamarább hül ki, a legnagyobb hó mennyiség esik. — Hegyi vidékeken, melyek általában hidegebbek nagyobb vizesapadék észleltetik, mint a lapályokon. Ennek köszönhetik a hegyi tavak fönlétüket, s e ténynek tulajdonítható, hogy a folyók forrásai a hegységekben erednek, honnan a föld vonzerejének engedvén a rónaságba sikamlanak le mint hatályos erőműtani tényezők. — Értekező folytatólag említi, miszerint a forró égövön fölszálló gőz az által, hogy melegéből veszit, a többi égöv melegét lényegesen emeli. Ha az nem állana, akkor nálunk talán sarkvidéki hideg uralkodhatnék. — Előadó azzal zárja be értekezését, miszerint mondhatjuk, hogy élösködésünk által mintegy gőzzel működünk, mely a tropicus napsugarak által fütött nagy katlanból — a tengerből — fölszáll.

* * *

Jó és rossz melegvezetőkről előadva Dr. Brancsiktól.

Kiki tudja köztapasztalásból, mit nevezünk melegnek mit hidegnek, mindazáltal szükségesnek mutatkozik e két fogalom közelebbiről meghatározása. Előadó ezt a közéletből vett példák által világosítja föl. Ugyanazon kéz, ugymond, egyben a hideg, másban a meleg érzetét költheti. — Minden test bir bizonyos hőmennyiséggel, mely környezetével majd lassan majd hamarabb kiegyezkedik, olykép hogy hidegebb környezetnek saját melegéből ad, míg melegebb testtől meleget vesz. Ha olyan tárgygyal érintkezünk, mely tőlünk meleget vesz, akkor ezt hidegnek, ha azonban olyanul, mely velünk meleget közöl, akkor azt melegnek nevezük. Ezen reánk nézve hideg test azonban más testekhez hasonlítva ismét melegnek nevezhető, olyképen hogy végtére ki kell mondanunk, miszerint egyáltalában hideg nem létezik, s hogy az, mit mi hidegnek nevezünk, csakis a meleg kisebb mennyiségét bírja. — A testek melegének egymás közti kiegyenlítése

a meleg tovább terjedése által eszközöltetik. Előadó a meleg e tovább vezetetésének több példáját hozza föl, magyarázván ezek által, miszerint a testek e tulajdonsága nagyon is különböző.

Általában mondható, hogy minél tömöttebb a test, annál jobban vezeti a meleget. Legelső helyen állanak e tekintetben a fémek és hasonló vezető tulajdonsággal bíró testek, melyek tehát jó meleg vezetőknek neveztetnek, ellentétben azon testekkel, melyek e vezető tulajdonsággal oly kitűnő mértékben nem bírnak, s e miatt rossz vezetőknek tekintetnek.

A testek jó vezetési tulajdonságának köszönhetünk sokféle hasznos berendezést a háztartás körül.

A rossz melegvezetők tulajdonának hasznát vesszük számtalan esetben. Kiki tudja, hogy a vasalónak, a tüzelő eszközöknek fából készült nyelük van. A fa e tulajdonsága miatt rakjuk ki padlóinkat fadeszkákkal.

A fánál sokkal rosszabb vezető a szalma. Ki ne tudná, hogy a zsenge fácskákat, rózsákat szalmaburokkal védjük a zordon téli hideg ellen, hogy szalmával óvjuk meg a kutakat a befagyástól stb.

Hasonló rossz vezető az asbest s régóta ösmert tény az, miszerint az asbesttel fődött kézre izzó vas tehető. — Ide tartozik a hamu is, melynek rossz vezetési tulajdonságát a tűzmentes szekrényekben és a jégvermeknél látjuk fölhasználva.

A hó és jég rossz vezetési tulajdonságának köszönheti a sarköv lakója, hogy köröskörül oly olcsó építési anyagra talál.

A víz nem csak ily szilárd állapotában, hanem folyékony állapotában is rossz vezető, mit előadó egy kísérlet által bizonyít.

Sokkal rosszabb vezetők azonban a gáznemű testek.

Legelső helyen említendő a levegő, a legkiterjedtebb gázkeverék, melynek tulajdonságán alapul az ablakok célszerű berendezése házainkban. Itt a levegő rétege az, mely télkor a szoba melegét ki nem bocsátja s így a kihűlést gátolja. Értekező magyarázza mikép a meleg tovább vezetése annál inkább gátoltatik, minél több légrétegen kell a melegnek áthatolnia. Ezen alapszik a szövetek és a természetadta ruhák melegítő tulajdonsága.

Végül előadó a Leidenfrosti kísérletet mutatja be, azt egyszersmind magyarázván. Említi azon tényt, miszerint találtak emberek, kik folyékony vasba mártották kezöket, anélkül hogy az illetők megsérültek volna.

Ide számitandók a középkorban divatos tűzpróbák is, melyek titkai a világosságot terjesztő, győzedelmes természettudományok által lelepleztetvén, az avatatlan szemelőtt is elveszték rejtélyességöket.

V. Időszaki gyűlés 1878. január 27-én, tartva a helybeli főgymnasium épületében.

A delejesség tünetenyei, előadva *Simandl* igazgatótól.

Miután többféle kísérleteket mutatott volna, átmegy a delejesség tünetenyeinek magyarázatára.

A delejesség a vassal nem közöltetik a delejtől, hanem a delejesség a vas természetes tulajdonságához tartozik. A vas minden parányában meg van a + és a — delejesség. Midőn azonban egy delejnek éjszaki sarkát (+) a vas közelébe hozzuk, ennek minden parányában a + és — delejesség elválik egymástól olyképen, hogy a — delejesség a delej felé, a + delejesség a közel álló delejtől esik. E szétválás parányról parányra tovább terjed, úgy hogy a vas egyik felén + másik felén — delejesség észleltethetik. Hogy az egész vasvessző delejessége az egyes parányok delejességéből áll, az által nyer valószínűséget, hogy ily vessző, akárhány részre osztassék is, minden egyes részecskéje éjszaki és déli sarkkal bír.

Delejesség azonban még nyomás és sebes forgatás által is gerjeszthető a vasban.

Erre előadó a föld delejességéről és ennek hatásáról a szabadon mozgó delejtüre értekezik.

Azonban nemcsak a vasra, hanem minden testre hat a delej vonzólag vagy eltaszítólag; ily vonzott test paramagneticusnak, az eltaszított test diamagneticusnak nevezetik. Érdekfeszítő előadását azzal zárja be előadó, hogy minden testben a két delejesség lappang, csak hogy ezek szétválasztása eddig még nem sikerült minden testben.

Trencsén megye Hemipteráinak felsorolása.

Dr. BRANCSIK KÁROLYTÓL.

Ha valamely vidéknek faunáját figyelmes szemmel vizsgáljuk, oly fajokra akadunk, melyek e vidék egész területén nagyobb mennyiségben találhatók, akadunk viszont olyanokra is, melyek e vidék bizonyos helyiségeihez vannak kötve. Észreveszszük, hogy bizonyos fajok a határos vidéken is, előfordulván ezeknek közös jellegét fejezik ki. Sokszor azonban oly fajokkal találkozunk, melyek határos vidékeken gyakoriak, vidékünkön pedig csak szorványosan lépnek föl vagy azért, mert e vidék térviszonyai ennek kiterjedését gátolják vagy azért, hogy különböző éghajlati mostohaság által fejlődésükben akadályoztatnak.

E körülmények összeségéből alakítjuk a vidék faunájának képét.

Midőn megyénk Hemiptera-faunáját figyelemre méltatjuk, nem kerülheti el figyelmünket, miszerint ennek a megye térviszonyaihoz mértén különböző jelleggel kell birnia.

A Kárpáthok magaslatai mintegy az éjszaki fauna utolsó állomásának tekintendők, míg a déli fauna a délfelé nyitott Vág-völgyben fölhatván, a faunát részben déli jelleggel ruhazza föl.

Oly fajok mellett, melyek az éjszaki faunához tartoznak — *Orthostira musci*, *Halticus erythrocephalus*, *Salda nigricornis* és *bifasciata*, *Mezira tremulae* — előjönnek megyénkben nyilván a déli faunához tartozó fajok, — *Sciocoris macrocephalus*, *Eremocoris v. icaunensis*, *Allaeorhynchus flavipes*, *Prostera sanguineum*, *Pimmatodes hybridus* stb. — úgy hogy faunánk e két oldalusága

azon reménynyel kecsegtet, hogy e jelenlegi felsorolásomat évről évre érdekes adatokkal fogom megtoldhatni, ilyképen honi faunánk fölsímetetéséhez járulván.

HEMIPTERA.

Heteroptera. Latr.

Pentatomides.

- Eurygaster.* Lap.
maura. L.
Graphosoma. Lap.
lineatum. L.
Podops. F.
inuncta. F.
Corimelaena. White.
scarabaeoides. L.
Cydnus. F.
nigrita. F.
Brachypelta. Am. Serv.
aterrima. Foest.
Schirus. Am. Serv.
bicolor. L.
Gnathoconus. Fieb.
albomarginatus. F.
Sciocoris. Fall.
macrocephalus. Fieb.
terreus. Schr.
Aelia. F. Fieb.
acuminata. L.
Eysarcoris. Hahn.
perlatus. F.
melanocephalus. F.
Palomena. M. R.
dissimilis. F. Fieb.
Peribalus. M. R.
vernalis. Wolf.
Carpocoris. Kol.
baccarum. L.
nigricornis. F.
Verbasci de G.
Pentatoma. Ol.
pinicola. M. R.
Piezoderus. Fieb.
incarnatus. Germ.
v. aliaceus. Germ.

- Rhaphigaster.* Lap.
grisea. F.
Tropicoris. Hahn.
rufipes. L.
Strachia. Hahn.
festiva. L.
oleracea. L.
Acanthosoma. Curt.
haemorrhoidale. L.
Cyphostethus. Fieb.
tristriatus. F.
Elasmostethus. Fieb.
interstinctus. L.
Arma. Hahn.
custos. F.
Podisus. H—S. M. et R.
luridus. F.

Coreides.

- Bathysolen.* Fieb.
nubilus. Fall.
Coreus. F.
hirticornis. F.
Syromastes. Latr.
marginatus. L.
Gonocerus. Latr.
venator. F.
Stenocephalus. Latr.
agilis. Scop.
Therapha. Am.
hyosciami.
Corizus. Fall.
crassicornis. L.
capitatus. F.
distinctus. Sign.
parumpunctatus. Schill.

Berytides.

Berytus. F.
Signoreti. Fieb.

Lygaeoides.

Lygaeus. F.
equestris. L.
saxatilis. Scop.
Nysius. Dall.
Jacobaeae. Schill.
Senecionis. Schill.
punctipennis. H—S.
Cymus. Hahn.
glandicolor. Hahn.
melanocephalus. Fieb.
clavicularius. Fall.
Kleidocerus. Westw.
didymus. Zett.
Ischnodemus. Fieb.
sabuleti. Fall.
Geocoris. Fall.
grylloides. L.
Oxycarenus. Fieb.
Preyssleri. Fieb.
Rhyparochromus. Curt.
hirsutus. Fieb.
chiragra. F.
Tropistethus. Fieb.
holosericeus. Scholtz.
Ischnocoris. Fieb.
hemipterus. Sahl.
Peritrechus. Fieb.
geniculatus. Hahn.
Trapezonotus. Fieb.
agrestis. Fall.
dispar. Stal.
Ullrichi. Fieb.
Pachymerus. Lep. et S.
Rolandri. L.
lynceus. F.
Pini. L.
pedestris. Pz.
Eremocoris. Fieb.
erraticus. F.
plebejus. Fall.
alpinus v. icannensis. Pop.

Drymus. Fieb.
sylvaticus. F.
brunneus. Sahlb.
Scolopostethus. Fieb.
pictus. Schill.
affinis. Schill.
Thomsonii. Reut.
Notochilus. Fieb.
contractus. H—S.
Gastrodes. Westw.
ferrugineus. L.
Pyrrhocoris. Fall.
apterus. L.
Heterogaster. Schill.
semicolonia. F.
Artemisiae. Schill.
Platyplax. Fieb.
Salviae. Schill.

Tingitides.

Piesma. L. et S.
capitata. Wolf.
Laportei. Fieb.
Serenthia. Spin.
laeta. Fall.
Orthostira. Fieb.
musci. Schr.
macrophthalmia. Fieb.
Dictyonota. Curt.
crassicornis. Fall.
Eurycera. Lap.
clavicornis. L.
Monanthia. L. et S.
Cardui. L.
dumetorum. H—S.
scapularis. Fieb.
Wolffii. Fieb.
vesiculifera. Fieb.

Hebroides.

Hebrus. Curt.
pusillus. Fall.

Phymatides.

Phymata. Latr.
crassipes. F.

Aradides.

- Aradus.** F.
 cinnamomeus. Pz.
 corticalis L.
 lugubris. Fall.
- Mezira.** Am. S.
 Tremulae. Bütt.
- Aneurus.** Curt.
 laevis. F.

Capsides.

- Miris.** F.
 laevigatus. L.
 holsatus. F.
- Megaloceraea.** Fieb.
 erratica. L.
- Leptopterna.** Fieb.
 dolobrata. L.
- Phytocoris.** Fall.
 Ulmi. L.
- Calocoris.** Fieb.
 bifasciatus. Hahn.
 fulvomaculatus. de G.
 alpestris. Mey.
 Chenopodii. Fall.
 seticornis. F.
 roseomaculatus. de G.
 vicinus. Horvath.
- Pycnopterna.** Fieb.
 striata. L.
- Oncognathus.** Fieb.
 binotatus. F.
- Lygus.** Hahn.
 pratensis. F.
 Kalmii. L.
 v. flavovarius. F.
- Cyphodema.** Fieb.
 rubicundum Fall.
- Poecilosecytus.** Fieb.
 unifasciatus. F.
- Camptobrochis.** Fieb.
 lutescens. Schill.
- Capsus.** F.
 laniarius. L.
- Rhopalotomus.** Fieb.
 ater. L.

- Heterocordylus.** Fieb.
 unicolor. Hahn.
- Stiphrosoma.** Fieb.
 leucocephalum. L.
- Halticus.** Burm.
 erythrocephalus. H - S.
 apterus. L.
- Orthocephalus.** Fieb.
 saltator. Hahn.
- Dicyphus.** Fieb.
 globulifer. Fall.
- Orthotylus.** Fieb.
 nassatus. F.
- Macrocoleus.** Fieb.
 molliculus.
- Amblytylus.** Fieb.
 affinis. Fieb.
- Phylus.** Hahn.
 coryli. L.
- Plagiognathus.** Fieb.
 viridulus. Fall.
 Bohemani. Fall.
 Verbasci. H - S.

Anthocorides.

- Temnostethus.** Fieb.
 pusillus. H - S.
- Anthocoris.** Fall.
 nemorum. L.
 nemoralis. F.
- Piezostethus.** Fieb.
 cursitans. Fall.
- Triphleps.** Fieb.
 lata. Fieb.
- Microphysa.** Westw.
 pselaphiformis. Westw.
 elegantula. Baer.
- Cimex.** L.
 lectularius. L.
- Ceratocombus.** Sign.
 coleopratus. Zett.

Saldides.

- Salda.** F.
 saltatoria. L.
 arenicola. Scholtz.
 C - album. Fieb.

melanoscela. Fieb.
 pallipes. F.
 v. dimidiata. Curt.
 scotica. Curt.
 bifasciata. Thoms.
 nigricornis. Reut.

Reduvides.

Nabis. Latr.
 lativentris. Boh.
 ferus. L.
 rugosus. L.
Allaeorhynchus. Fieb.
 flavipes. Fieb.
Prostemma. Lap.
 sanguineum. Ross.
Harpactor. Lap.
 iracundus. Scop.

Pirates. Serv.
 hybridus. Scop.
Reduvius. Fab.
 personatus. L.
Pygolampis. Germ.
 bidentata. Fourc.

Hydrometrides.

Limnobates. Burm.
 stagnorum. L.
Hydrometra. F.
 thoracica. Schum.
 lacustris. L.

Nepides.

Nepa. L.
 cinerea. L.

Ueber einige Kultur- und Wandergewächse der Flora
des
Trencsiner Komitates.

Von
JOSEF HOLUBY.

Wenn man sich durch eine Reihe von Jahren die Kenntniss der Gewächse irgend eines bestimmten Gebietes nicht bloss aus Herbarien sondern in der freien Natur erwirbt, wird man die wildwachsenden Arten von den Gartenflüchtlingen, die durch Kultur akklimatisirten von den neuen Ankömmlingen — denen das Indigenat noch streitig gemacht wird, — ohne besondere Mühe unterscheiden können. Dass der Mensch durch die ausgedehntesten Kulturen vorzüglich ökonomischer Gewächse das Gesamtbild der Flora ganzer Länder absichtlich geändert hat und noch fortwährend ändert, ist eine allbekannte Thatsache. Man beachte nur, um aus unserm Komitate ein kleines Beispiel anzuführen, die zu Saathfeldern und Wiesen umgeänderten einstigen Weideplätze des Waagthales, und man wird bald in der Lage sein nachzuweisen, welche Pflanzen durch die Kultur verdrängt, welche absichtlich eingeführt und welche mit diesen letzteren dahin eingeschleppt worden sind. Das ursprüngliche Vaterland unserer weitverbreitetsten und wichtigsten Kulturgewächse ist meist unbekannt, nur über die wenigsten liesse es sich aktenmässig beweisen, woher, in welchem Jahre oder um welche Zeit beiläufig deren Kultur in Europa und — was uns speciell am nächsten berührt — in unserem Komitate eingeführt wurde.

Es sei hier als Beispiel solcher, neueren Datums eingeführten Gewächse die Kartoffelpflanze (*Solanum tuberosum* L.) erwähnt. Sie stammt aus Chili und kam im Jahre 1565 zuerst nach Europa. Der spanische Be-

fehlshaber in Mons, Filip Sivry von Waldhain, schickte im J. 1588 die ersten zwei Knollen unter den Namen „Taratouffle“ (daher der deutsche Name der Pflanze „Kartoffel“) an Clusius — den grössten Naturforscher seiner Zeit — nach Wien, doch musste man sich damals nur damit begnügt haben, die neue Pflanze im Garten zu bewundern, denn indem die Kartoffelkultur in Deutschland bereits in den Jahren 1730—40 eingeführt wurde, begann man damit in Oesterreich erst gegen das Ende des vorrigen Jahrhunderts, wenigstens wird sie noch 1756 in Kramers „Elenchus vegetabilium et animalium per Austriam inferiorem observatorum“ nicht genannt, was Kramer sicher nicht unterlassen hätte, wenn ihm die Pflanze bekannt gewesen wäre. (S. Neilreich's „Flora v. N. Öst.“ Wien. 1859 p. 536.) Was nun die Kultur der Kartoffelpflanze im Trencsiner Komitate betrifft, finden wir darüber eine wichtige — und meines Wissens die erste — Angabe in Anton Rochel's „Naturhistorischen Miscellen über den nordwestlichen Karpath“ Pest 1821. Seite 106: „Es sind kaum volle 30 Jahre, dass der Anbau dieses göttlichen Gewächses im mittleren und im hohen Karpath allgemein betrieben wird. 60-facher Ertrag war binnen 20 Jahren das Maximum, den ich selbst in der zweiten Region bei Roynye geerntet habe.“ Daraus ist ersichtlich, dass die Kultur der Kartoffel im Trencsiner Komitate vor etwa 87 Jahren eingeführt wurde, und falls die Angabe von 60-fachem Ertrage kein Druckfehler ist, zu Rochel's Zeiten bedeutend ertragreicher war als heutzutage, wo man schon mit nur zehnfachem Ertrage überzufrieden zu sein pfl egt. Hätte man zu Zeiten dieses ausgezeichneten Naturforschers aus den Kartoffeln in solchen Massen Spiritus — als Getränk der arbeitenden Klassen — producirt, wie dies in unseren Tagen geschieht, so würde er sich's gewiss überlegt haben diese Pflanze „göttlich“ zu benennen. Im Bosáczthale kenne ich alte Bauern, die sich recht gut erinnern, dass man im ersten Decennium unseres Jahrhunderts die Kartoffel in Gärten gebaut habe. Im Komitats. Archive dürften sich behördliche Verordnungen aus dem Ende des vorigen Jahrhunderts vorfinden, welche die Kultur der Kartoffel auf dem Gebiete unseres Komitates förderten. Man findet

kaum ein zweites Beispiel eines so raschen und allgemeinen Verbreitens einer Kulturpflanze durch den Menschen in allen Welttheilen, als wir dies bei dem wahren Kosmopoliten, der Kartoffelpflanze, staunend beobachten.

Ueber den Mais, (Kukurutz, *Zea Mays* L.) der ebenfalls aus Amerika stammt und schon zu Ende des XVI. Jahrhunderts in Böhmen in Gärten mehr zur Zierde und als Arzneimittel kultivirt (s. Veleslav. Herbár. Prag. 1596 Fol. 114, wo auch ein sauberer Holzschnitt die Pflanze darstellt), und in Oesterreich zu Kramer's Zeiten auch nur in Gärten angetroffen, — kann nicht einmal annähernd angegeben werden, wann er im Trencsiner Komitate eingeführt wurde. Es ist aber mehr als wahrscheinlich, dass ihn die herrschaftlichen Gärten in Dubnicz und Rovnye — etwa zu Rochel's Zeiten — zuerst hierher brachten und anfänglich mehr als Rarität, denn zu ökonomischen Zwecken anbauen. Im Grossen wird der Mais im Trencsiner Komitate nur seit kaum 30 Jahren im Waagthale kultivirt.

Noch verdient der Safranbau besonders erwähnt zu werden. Darüber konnte ich ausser Rochel's Bemerkungen (l. c. p. 95.) keine weiteren verlässlichen Spuren finden. Der Safran (*Crocus sativus* L.) stammt aus Kleinasien und wurde angeblich durch die Kreuzfahrer nach Europa gebracht. Nach Endlicher (Medic. Pfl. p. 64.) soll in Oesterreich zuerst ein Ritter von Rauhenack um das Jahr 1198 Safran gepflanzt haben. Der Safranbau wird daselbst mit bestem Erfolge auf freiem Felde betrieben, und gilt der österreichische Safran für den besten. (S. Neilr. Fl. N. Oe. p. 176.) Unser Rochel sagt am angeführten Orte: „Es musste ehemals im Waagthale beiläufig zwischen Dubnicz und Szered der Safran im Grossen gebaut worden sein, indem die Unterthanen (die jetzt gar keine Safranpflanze mehr kennen) in diesen Gegenden ihren Grundherren noch zur Stunde eine kleine Abgabe unter dem Namen „Safran-Geld“ alle Jahre leisten müssen. Dieser Safranbau muss schon längst eingegangen sein, weil gar keine Spur, keine schriftliche noch mündliche Tradition davon mehr vorhanden ist.“ Auch meine diesbezüglichen Nachfragen und Nachforschungen blieben bisher erfolglos, doch gehört es durchaus nicht

zu den Unmöglichkeiten, dass in unserem Komitate der echte Safran vormals kultivirt worden ist, wenn auch das sogenannte „šefranové“ oder „šafnanové“ der ehemaligen Unterthanen noch beiweitem nicht das beweist, was Rochel damit als bewiesen angenommen hat. In der Umgebung von Pressburg nennen die Deutschen den Safflor (*Carthamus tinctorius* L.) „slovakischer Safran“, auch wird diese Pflanze hin und wieder im Trencsiner, viel häufiger in der Ebene im Neutraer Komitate, bald in Gärten bald auf freiem Felde, als Safransurrogat gebaut. Solange ich keine positiveren Daten über den Safranbau im Trencsiner Komitate ausfindig mache, — und solche Daten, wenn überhaupt welche vorhanden sind, dürften sich am ehesten im Archive der Bezskóer Herrschaft vorfinden, — kann ich nur auf den Safflorbau denken. Ich erwähne dies darum, damit jene Herren, die Gelegenheit und Lust haben, in ältere Archive Einsicht zu nehmen, ihre Aufmerksamkeit auch dem sagenhaften Safranbau im Trencsiner Komitate zuwenden. Woher Dr. Reuss (*Května Slov.* p. 413.) die Notiz nahm, dass der einstige Trencsiner Safran den jetzigen Oesterreichischen an Güte weit übertroffen habe, weis ich nicht. Als Merkwürdigkeit sei noch erwähnt, dass in einem im J. 1868 in Pest erschienenen Werkchen „Das Königreich Ungarn“, welches dem „Vaterländischen Kalender Hungaria“ beigegeben ist, (Seite 107) der Safranbau auch in den Komitaten Trencsin und Neutra als noch immer bestehend dem wissbegierigen Leser in allem Ernste angegeben wird. Unsere Verwunderung ist dann natürlich und verzeihlich, wie Jemand in Pest von dieser fraglichen Safrankultur etwas wissen konnte, wo wir in unserem heimischen Komitate nichts positives darüber erfahren können!

Die aus dem Oriente kommende, seit alten Zeiten allenthalben in Gärten als Ziergewächs gepflegte prachtvolle Pappelrose (*Althaea rosea* Cav.) wird in neuester Zeit in der dunkelpurpurnen Spielart unter dem Namen „Färber-Malve“ in England, Frankreich, Deutschland und Oesterreich auf freiem Felde im Grossen gebaut. Soviel mir bekannt, wurde die Malvenkultur in Ungarn zuerst in Ung.-Skalitz durch Daniel Lichard, Redacteur der landwirthschaftlichen Zeitschrift „Obzor“ im

Jahre 1861 eingeführt und wird bis jetzt mit überraschendem Erfolge betrieben. Ich machte den Versuch im J. 1875 auf einem wenig über 100 □^o grossem Feldstücke im Waagthale bei Csütörtök. Das zweite Jahr nach der Aussaat wurden da gegen 70 Kilo trockene Blüten (ohne die Kelche, die abgeschnitten wurden) gewonnen, aber schon im dritten Jahre ist diese kleine Kultur durch den plötzlich erschienenen Rostpilz (*Puccinia Malvacearum* Mntg.) zerstört worden, so dass ich sie gänzlich aufgeben musste. Es unterliegt keinem Zweifel, dass die Färber-Malve auch in unserem Komitate, besonders im Waagthale, mit Erfolg gebaut werden könnte, wenn man nur ein Schutzmittel gegen den, angeblich aus England über Rheinpreussen und Oesterreich zu uns eingedrungenen Rostpilz fände. Dieser den vorigen Sommer (1877) in Ungarn und zwar auf der benannten kleinen Csütörtöcker Kultur zuerst beobachtete Pilz kann leider auch schon als eingebürgert betrachtet werden, da ich ihn im Herbst desselben Jahres auch an zwei wildwachsenden Malven (*Malva sylvestris* L. und *M. borealis* Wallm.) gefunden habe.

Ueber die Weinrebe (*Vitis vinifera* L.) bemerkt Rochel (I. c. p. 108.) „Im Trentšiner Kom. bis Zlatócz, auf dem Hauptrücken des nordwestlichen Karpath kultivirt.“ Dass der Weinbau im Süden unseres Komitates in früheren Jahren erfolgreicher als jetzt betrieben wurde, sieht man an den, nun aufgelassenen Weingärten von Zlatócz abwärts bis hart an die Grenze des Neutraer Komitates. Es kann aber in Ermangelung verlässlicher Quellen nicht einmal annähernd angegeben werden, wann und durch wen der Weinbau im Trencsiner Komitate eingeführt wurde. Wenn ich daher auch nicht in der günstigen Lage bin, den Geburtsschein der Weinkultur auf unserem Gebiete vorweisen zu können, so kann ich doch, wenigstens aus einigen Ortschaften den glaubwürdigen Todtenschein dieser Kultur ausstellen, wobei ich noch bemerke, dass ich selbst Zeuge ihres Todeskampfes und des Begräbnisses — an manchen Orten sogar mittels Leichenverbrennen — gewesen bin. Als ich im Jahre 1861 nach N.-Podhragy kam, gab es nicht nur in dieser Ortschaft, sondern auch in Bosác, Csütörtök und Morva-Ljeszkó noch einige Weinberge. Haluzicz

sowie Beczkó hatten längst keine mehr, obwohl ich in einer noch im Jahre 1869 in Pest erschienenen Geographie Ungarns die merkwürdige Behauptung über den Beczkóer ausgedehnten Weinbau las. Nun merkwürdig mag einstens der Beczkóer Weinbau schon der ungünstigen Lage wegen gewesen sein, was man auch aus dem landläufigen Sprichworte ersehen kann, welches da sagt: dass man mit dem Beczkóer Wein Kinder schreke. Oft wird man durch derlei falsche Angaben der Kompilatoren geographischer Lehr- und Handbücher aus der Fassung gebracht, oft wieder in die heiterste Stimmung versetzt, wie z. B. wenn man in demselben Buche über die Stadt Trencsin liest, dass sie mit dreifachen Mauern umgeben ist. Man denke sich nun einen Ausländer, dem dieses Werk zufällig in die Hände kommt. Er muss die Stadt Trencsin mindestens für eine Festung ersten Ranges halten, wohin man durch die dreifachen Mauern nicht so leicht eingelassen wird; dann die Trencsiner Safran- und die Beczkóer Weinkultur; wie mögen die seine Phantasie erregen. Dass die Trencsiner Stadtmauern nun in ganz harmlose Hausmauern umgeändert wurden, wäre noch leicht zu verschmerzen, doch das Eingehen der Safran- und Weinkultur ist höchst zu bedauern. Ns.-Podhragy hat noch etwa 10 Joch, aber meist sehr nachlässig gepflegter Weingärten. Dass man die Rebenkultur, wenn man sie rationell zu betreiben verstünde, auch noch hier heben und dabei recht befriedigende Resultate erzielen könnte, beweist der zwar kleine, aber nett und im gutem Stande gehaltene Weingarten des Bosáczer kathol. Pfarrers im östlichen Weingebirg bei Ns.-Podhragy. In Bosác wurde der letzte Weingarten am Fusse des Kalkhügels „Lisica“ im J. 1870 ausgehauen, in Csütörtök gieng der letzte Weinberg voriges Jahr (1877) ein, denn was noch an Rebenstöcken am Fusse des Hügels „Hájnica“ übrig blieb, verdient nicht mehr „Weingarten“ genannt zu werden. In Morva-Ljeszkó sah ich im J. 1876 an der Stelle des letzten Weinberges Roggen säen. Verwilderte Weinreben — die sprechendsten Zeugen der einstmaligen ausgedehnten Rebenkultur — beobachtete ich an der Lössterrasse zwischen Bohuslawitz und Csütörtök, dann zwischen Beczkó

und Krivoszúd, ja selbst im Mr.-Ljeszkóer Thale an der nach Mähren führenden Strasse und an vielen anderen Orten. Im Protokolle der evangelischen Kirchengemeinde zu Ns.-Podhragy ist ein Konventbeschluss vom Jahre 1816, dessen 4. Punkt auf die damals noch bestehende Weinkultur einiges Licht wirft, in welchem es da wörtlich heisst: „Strany poswatnjho wjna, při Welebné Swátošti ročité potřebného, projektował Interimálnj Pán Inspektor, aby w čas každe Oberačty zdejšj Páni Zemané nasbýrali $\frac{1}{2}$ Hr. musttu; Contribuensé geden Okow; Bossáčané dwa Okowy; a Štwrtané s Haluzycáni geden Okow.*“ (sic!) Ein solcher Antrag könnte heutzutage nicht mehr zum Beschluss erhoben, und ein solcher Beschluss nicht mehr effectuirt werden.

Der in Südeuropa, Nordafrika und Kleinasien wildwachsende und zu „lebenden Zäunen“ durch den grössten Theil unseres Welttheiles verbreitete Bocks dorn (*Lycium barbarum* L., bei dem slovakischen Volke nur „živý plot“ genannt), war schon zu Rochel's Zeiten in unserem Komitate bekannt. Die diesbezügliche Stelle (Rochel l. c. p. 79) lautet: „Auch schon im Trentšiner Kom. Es sind vielleicht noch kaum 40 Jahre, dass dieser Strauch in diesen Gegenden zu Hecken in Lustgärten eingeführt wurde.“ Somit haben wir es hier mit einem Gewächs zu thun, welches schon etwa 100 Jahre im Trencsiner Komitate ohne alle Pflege wächst, sich hier ganz bequem ausbreitet, ja sogar den Landwirthen und Gärtnern schon lästig wird, da es sich durch unterirdische Ausläufer zu sehr vermehrt. Seiner Zeit war das *Lycium barbarum* bei Gärtnern ein Modestrauch, es ist ihm aber so ergangen, wie es mit vielen anderen Modeartikeln zu geschehen pflegt, man ist seiner überdrüssig und satt geworden, und da er den einmal eingenommenen Standort gutwillig nicht mehr verlassen will, muss es ihm die Axt und die Hacke begreiflich machen, dass er bei seinen einstigen Patronen in Ungnade gefallen ist. Doch, Dank seiner zudringlichen und zähen Natur, haben wir

*) Bezüglich des geweihten, bei dem heiligen Abendmal jährlich benötigten Weines, beantragte der provisorische Herr Inspektor, dass bei jedesmaliger Weinlese die hiesigen Herren Edelleute $\frac{1}{2}$ Urne Most, die Contribuenten 1 Eimer, die Bossáczer zwei Eimer, die Osütörtóker mit den Haluzicern einen Eimer einsammeln sollen.

nichts mehr zu befürchten, dass wir ihn jemals aus der Flora unseres Komitates verlieren könnten. Er ist vollkommen eingebürgert, und wenn auch manches einer Kolonien — wie z. B. nur unlängst die auf der Puszta „Somos“ der Axt verfallen — vermehrt er sich nicht nur durch Samen, sondern auch, wie bereits erwähnt wurde, durch unterirdische Wurzelausläufer und durch zufällig abgerissene und mit Erde bedeckte frische oberirdische Triebe wie die Weiden.

Um nun auch einige Bäume zu erwähnen, welche durch Menschenhand auch zu uns in nicht sehr ferner Vergangenheit gebracht wurden, hebe ich die allgemein bekannte Robinie oder weisse Akazie (*Robinia Pseudacacia* L.), und die herrliche Rosskastanie (*Aesculus Hippocastanum* L., bei uns „divý gaštan“ genannt) hervor. Erstere stammt aus Nordamerika und kam erst unter Kaiser Leopold I. nach Oesterreich. Die ältesten Exemplare stehen im Theresianum in Wien und sollen, nach der Sage, von Leopold I. selbst gepflanzt worden sein. (S. Neilr. Flora v. N.-Oest. p. 947.) Wann die erste Robinie ins Trencsiner Komitat gebracht wurde, kann zwar nicht mit solcher Bestimmtheit gesagt werden, wie dies der berühmte Verfasser der Flora von Nieder-Oesterreich über Wien zu sagen in der günstigen Lage war; denn wer kümmerte sich in unserem Komitate vor Anfang des gegenwärtigen Jahrhunderts über „derlei Kleinigkeiten“!? Dennoch dürfte man die Einführung dieses dankbaren Baumes bei uns kaum vor dem Ende des vorigen Jahrhunderts suchen. In einem Komitate, welches gute $\frac{2}{3}$ seiner Fläche Waldungen führt und kaum $\frac{1}{3}$ Kulturland aufweist, ist man auch nicht so angewiesen neue Baumarten einzuführen, wie dies in den niederungarischen baumlosen Gegenden zur Nothwendigkeit geworden ist. Bei uns hatte man ja bekanntlich in früheren Zeiten nichts eiligeres zu thun, als die üppigen Wälder möglichst rasch und gründlich zu devastiren, und auf diese Weise die Ertragfähigkeit des ohnehin genug steinigen Bodens zu vermindern. Möge dies wenigstens jetzt besser werden.

Was den zweiten, durch prachtvolle Blüten und schönen Wuchs so sehr ausgezeichneten Baum, die Ross-

kastanie, betrifft, wissen wir, dass er in Tibet und Persien heimisch ist. Der kaiserliche Botschafter bei der Hohen Pforte, David Freiherr von Ungnad schickte im Jahre 1576 das erste Bäumchen aus Konstantinopel an Clusius nach Wien. Dieser von Clusius im Garten des Theresianums gepflanzte Baum soll noch zu Ende des vorigen Jahrhunderts dort gestanden haben. (S. Neilr. I. c. p. 832.) Bei uns dürfte die Einführung dieses Baumes zu Alleen oder in Gärten nicht älter sein, als die der schon erwähnten Robinie. Da die Rosskastanie unsern Winter ganz gut verträgt und nicht nur zur Blüthezeit unser Auge erfreut, sondern auch reichliche Früchte trägt, die zur Stärkebereitung benützt werden können, ausserdem ein zähes, zu Tischlerarbeiten geeignetes Holz hat, wäre es sehr zu wünschen, dass man ihr mehr Aufmerksamkeit schenke als dies bisher geschah.

Von den durch Menschen weitverbreiteten Medicinalpflanzen verdient hier der Kalmus (*Acorus Calamus* L.) erwähnt zu werden. Diese Pflanze stammt aus Asien und wurde angeblich im XV. Jahrhundert durch die Tartaren über Russland nach Europa gebracht und ist jetzt fast in allen Ländern unseres Welttheiles verbreitet. Nach Neilreich (*Flora von N.-Oest.* p. 222.) war diese Pflanze zu Clusius's Zeiten, gegen Ende des XVI. Jahrhunderts in Nieder-Oesterreich noch nicht bekannt. Nach Veleslavina's böhmischer Ausgabe des Matthioli'schen „Herbarium's“ vom Jahre 1596, die ich einsehen konnte, wurde der echte Kalmus schon damals in Lithauen und Böhmen in Gärten kultivirt. In Hazslinszky's ungar. *Flora* (*Magyarhon edényes növényeinek fűvészeti kézikönyve*, Pest. 1872, Seite 343) im Osten und Süden Ungarns angegeben und die Bemerkung beigefügt: „Régenten az éjszaki megyékben is nőtt.“ Wo diese Pflanze aber einmal angetroffen wird, kann sie, da sie sich sehr rasch durch Wurzelsprossen vermehrt, nur durch Trockenlegung ihrer sumpfigen Standorte ausgerottet werden; daher ich der Meinung bin, dass sie dort, wo sie ehemals vorkam, wenn nur die Verhältnisse ihres Vorkommens nicht bedeutend verändert wurden, auch heute noch zuversichtlich anzutreffen sein wird. Das Trencsiner Komitat gehört ja auch zu den nördlichen Komitaten unseres

Vaterlandes, und der Kalmus ist auch hier zu finden. Freilich suchte ich ihn an sumpfigen Stellen und schlammigen Ufern des Waagthales jahrelang vergebens, so dass ich schon die Hoffnung fallen lies, diesen Tartaren für die Flora unseres Komitates konstatiren zu können. Erst im Sommer 1875 entdeckte ich ihn in den Bosáczer Rodungen, in einem kleinen Sumpfe, wo ihn Niemand vermuthet hätte. Ganz sicher ist die Kalmuspflanze hieher absichtlich eingesetzt worden, auch kennen sie unsere „Kopaniczáren“ ganz gut und gebrauchen die fingerdicken Wurzelstöcke als magenstärkendes Mittel. Ein ziemlich bejahrter Mann erzählte mir, dass schon sein Grossvater den „pušvorec“ (so nannte er die Kalmuswurzel) daher zu holen pflegte. Ueber diese gewiss über 1000 Individuen zählende Kolonie der Kalmuspflanze in den Bosáczer Rodungen kann man fast mit Sicherheit behaupten, dass sie aus Mähren hieher gebracht wurde. Im Frühjahr sieht man nicht selten Weiber aus den angrenzenden mährischen Ortschaften zu uns kommen, die verschiedene meist ganz harmlose Pflanzenwurzel als wunderwirkende Medikamente oder als Zaubermittel feilbieten. Durch eine solche Colportage können auch manche Pflanzenarten in weite Ferne verbreitet werden. Bekanntlich wird die echte Kalmuswurzel durch die Wurzelstöcke der auch im Waagthale häufigen gelben Schwertlilie (*Iris Pseudacorus* L.) verfälscht, daher man nicht alles für *Acorus Calamus* halten kann, was das Volk für Kalmus oder „pušvorec“ ausgiebt; darum war und ist auch meine Freude um so grösser, als ich das Vorkommen der echten Kalmuspflanze für unser Komitat mit vollkommener Sicherheit nachweisen konnte. Es ist sehr wahrscheinlich, dass sie noch an vielen anderen Orten auf unserem Gebiete vorkommen mag, denn es lässt sich gar nicht denken, dass nur die Bosáczer Kopaniczáren die Heilkraft ihrer Wurzelstöcke gekannt hätten, und dass sie in anderen Gegenden gänzlich unbekannt blieb.

Der giftige Stechapfel (*Datura Stramonium* L., bei uns „durman“ oder auch „purgacia“ genannt) wurde wie von gewiegten Pflanzengeographen behauptet wird, durch die Zigeuner aus Ostindien in Europa verbreitet, die diese Pflanze zu Arzneien als Purgir- und Brech-

mittel und zu abergläubischen Zwecken angewendet haben. Da nun die ersten Zigeuner angeblich um das Jahr 1417 nach Ungarn kamen, kann dieses Jahr als Anfang der Verbreitung dieses Giftgewächses in unserem Lande angenommen werden. In Veleslavina's erwähntem Herbarium lesen wir, (Fol. 391) dass der Stechapfel eine jener fremden Pflanzen sei, die aus östlichen Ländern nach Europa gebracht wurden, und dass man ihn schon damals — also zu Ende des XVI. Jahrhunderts — in Gärten zur Zierde gepflanzt habe. Es ist nicht nur möglich, sondern sogar sehr wahrscheinlich, dass die Zigeuner, die auch heutzutage ein ganz besonderes Talent zu den pfiffigsten Schwindeleien verrathen, und sich mit besonderer Vorliebe mit Chiromanthie, Wahrsagerei (wenn auch ohne jede Spur von Wahrheit), Hexereien und bewunderungswürdigen Fingerkünsten befassen, dieses Giftgewächs auf ihren romantischen Irrfahrten und Streifzügen mit-schleppten, und wo sie sich eine Zeit lang aufhielten, auch angebaut haben, damit sie den Hauptbestandtheil ihrer durch die Hexenprocesse berüchtigten Hexen-Tränke und -Salben allezeit in der Nähe ihrer Zelte und Hütten finden; aber schon aus der kurzen Notiz Veleslavina's kann man schliessen, dass es auch als Gartenflüchtling in solche Gegenden gerathen konnte, in welchen niemals Zigeuner gewesen sind. In unserem Komitate ist der Stechapfel im ganzen Waagthale und in der Baáner Gegend überall auf Schuthaufen, Brachen und Wegrändern zerstreut. Sehr bemerkenswerth sind Ungers nachstehende Worte: „Ohne Zweifel sind die Zigeuner mit dem Stechapfel schon in ihrem Vaterlande — am Indus — bekannt geworden, wo er noch jetzt geistigen Getränken zugesetzt und von Dieben und Räubern in verschiedener Form als ein sehr bequemes Mittel, ihr Geschäft sicher zu betreiben, benutzt wird.“ (Die Pflanze als Zaubermittel. Wien, 1859, S. 48.) Es würde zu weit führen wenn wir Ungers Ausführungen über die Hexensalben besprechen wollten; es genügt darauf hinzuweisen.

Es giebt Gewächse, die dem Menschen so zu sagen auf dem Fusse nachfolgen. Dies bemerkten schon selbst die amerikanischen Rothhäute, die unsern breitblättrigen Wegerich (*Plantago maior* L.)

„Fusstapfen der Weissen“ nennen, da diese Pflanze die Ansiedelungen der Europäer, auch wenn diese, wie dies nur zu oft geschah, aufgelassen wurden, bezeichnet. Unsere Ackerunkräuter — um nur bei den bekanntesten, auch in unserem Komitate weit und allgemein verbreiteten zu bleiben, — als da sind: *Centaurea Cyanus* L., *Agrostemma Githago* L., *Raphanus Raphanistrum* L. *Papaver Rhoëas* L., *Adonis aestivalis* L., *Neslia paniculata* L., *Camelina dentata* Pers., *Cuscuta Epilinum* Wh., *Lolium temulentum* L., und *L. linicolum* AB. und viele andere, verbreitet der Mensch mit dem Samen der Kulturgewächse in alle Weltgegenden wider Willen, da diese Nachzügler der Kulturen mit in den Kauf genommen werden müssen. Wohl findet man viele unserer Ackerunkräuter auch in Holzschlägen, auf Schotterbänken der Bäche und Flüsse, ja sogar auf alten Strohdächern; doch ist ihr Vorkommen da meist nur vorübergehend, als wäre dies nur eine zeitweilige Versuchsstation, oder als wollten sie nur andere Pflanzen mit ihrem Besuche necken, ob sie nicht geneigt wären, auch diesen Eindringlingen in ihrer Mitte ein behagliches Plätzchen einzuräumen; auf ihren normalen Standorten, nämlich auf bebautem Boden, finden wir sie aber immer. Nach jahrelangem aufmerksamen Beobachten der kultivirten und spontan vorkommenden Pflanzen eines kleineren oder grösseren Florengebietes, kann man mitunter selbst das Jahr genau angeben, in welchem eine oder die andere der früher hier niemals gesehenen Pflanzen eingewandert, oder durch fremden Samen eingeschleppt worden ist. So sieht man, seit dem die Kleekultur immer mehr an Ausdehnung gewinnt, die den südlicheren und östlicheren Ländern angehörende *Crepis setosa* Hall. f. auch schon in unserem Komitate immer häufiger auftreten, und zwar nicht nur auf Kleefeldern, sondern auch in Holzschlägen. Sie wurde so bereits auf dem „Turecko“ und im Ns.-Podhragyer Walde „Boky“ in nicht wenigen Exemplaren angetroffen. Und wenn sie auch als bisher noch nicht ganz eingebürgerter Fremdling nur schüchtern auftritt, die Standorte wechselt und meist nur vereinzelt vorkommt, als wäre sie erst auf der Suche des geeigneten Standortes, so dürfte sie schon in Bälde mit unserem Klima

und Boden, die ihren allernächsten Verwandten (*Crepis agrestis* WK. und *C. biennis* L.) so gut zusagen, auch für lieb nehmen können und sich auf ihrer Wanderung west- und nordwärts vorschieben — nach dem Ausspruche eines grossen Mannes „langsam, aber entschieden vorwärts!“

Auf die Verbreitung der Gewächse üben auch die Luftströmungen einen sehr grossen Einfluss. Die geflügelten oder mit einem Haarschopf versehenen leichten Samen werden durch Winde in weit von der Mutterpflanze entfernte Gegenden getragen, die dann auf geeigneten Plätzen, bei günstigen Umständen aufkeimen und ihren Standort entweder „im Kampfe um's Dasein“ behaupten, oder durch andere Gewächse überwuchert und verdrängt werden. Die Samen der meisten Compositen, der Weiden, Pappeln, Epilobien, Birken und vieler anderen Pflanzengattungen werden auf diese Weise durch die Winde verschleppt. Wie oft sieht man auf hohen Mauern alter Schlossruinen, auf Kirchthürmen, Hausdächern, unzugänglichen Stellen steiler Felsen Pflanzen, die auf keine andere Weise, als eben durch Winde hinversetzt werden konnten.

Die Bäche und Flüsse bringen besonders nach ergiebigeren Regengüssen eine Menge Pflanzensamen aus höheren Lagen, und indem sie dieselben mit dem Schlamm an ihren Ufern, oder bei Ueberschwemmungen auf Feldern absetzen, tragen auf diese Weise auch das Ihrige zur Verbreitung der Gewächse bei. So wird die schöne *Myricaria germanica* Desv., von welcher wir auf der grossen Waaginsel nördlich von Zárjecs, knapp an der Landstrasse ziemlich grosse Gruppen haben, auch in südlichere Gegenden verschleppt. Und auch das herrliche *Epilobium Dodonaei* Vill., das einem jeden Garten zur Zierde dienen könnte, und zwischen Trencsin und Beczkó auf den Schotterbänken der Waag, somit auf dem undankbarsten Boden so häufig und dennoch üppig wächst, ist sicher durch die Waag aus höheren Lagen hierher gebracht worden. Freilich können sich nicht alle angeschwemmten Pflanzenarten an den neuen Standorten gleich lange behaupten. Solche, die zu ihrem Fortkommen eine fette Walderde benöthigen, werden auf sonigen Schotter- und Sandbänken nicht gedeihen.

Ganz eigenthümlich geschieht die Verbreitung mancher Gewächse und besonders solcher, die Beerenfrüchte tragen, durch die Vögel, denen solche Früchte zur Nahrung dienen. Indem die Vögel solche Früchte verschlucken, die Kerne aber nicht verdauen können, werden diese in dem allerdings unbequemen Coupée auf einer oft weiten Luftreise mitgeführt und dann an's Freie gesetzt. Schon die alles scharf beobachtenden Römer hatten ein Sprichwort: „Turdus sibi ipse malum — parat.“ Es fehlt nicht an Behauptungen, als sei manchen hartschaligen Pflanzkörnern der Durchgang durch den Darmkanal warmblütiger Thiere, zur Keimfähigkeit unumgänglich nothwendig. Da ich keine diesbezüglichen Versuche angestellt habe, brauche ich diese Behauptung weder zu vertheidigen noch zu bestreiten. Für unsere Zwecke genügte es, sie einfach zu registrieren.

Auf unseren Waaginseln wächst eine aus dem Westen zu uns eingewanderte hübsche Pflanze, die Nachtkerze (*Oenothera biennis* L.) Sie stammt aus Amerika und wurde der essbaren Wurzel wegen im Jahre 1674 nach Frankreich eingeführt. Jetzt ist sie in Mitteleuropa längst eingebürgert. Ich beobachtete sie bereits seit dem Jahre 1854 an der Donau bei Pressburg, wo sie schon damals als ein alter Bekannter betrachtet wurde; an den Marchuern ist sie ebenfalls nicht selten; und in unserem Komitate sah ich sie bis hinauf gegen Sillein, jedoch ist sie unterhalb Trencsin viel häufiger. Eine andere kleinblüthige Art (*Oenothera muricata* L.) wurde bei Pressburg um das Jahr 1852 von meinem Freunde Rittmeister Schneller zuerst beobachtet und verbreitet sich dort durch Samen immer mehr. Aus den reifen, mir aus Pressburg gesendeten Kapseln streute ich den Samen im J. 1867 in meinen Garten und habe diesen neuen Ankömmling seitdem jedes Jahr da. Auch sah ich schon einige Exemplare davon ausserhalb des Gartens auf dem Friedhofe und ich hoffe, dass sich diese Pflanze bei uns einbürgern wird, wenn wir davon auch keinen greifbaren Nutzen zu erwarten haben.

Merkwürdig ist auch das unansehnliche Berufkraut. (*Erigeron canadensis* L.) welches in der Mitte des XVII. Jahrhunderts in einem ausgestopften Vogelballe aus

Nordamerika nach Westeuropa eingeschleppt wurde und sich seit verhältnissmässig nur kurzer Zeit hier so rasch verbreitete, dass wir es auf Feldern, in Holzschlägen, Gärten, auf steinigen und schotterigen Stellen überall begegnen. Dass sich diese Pflanzenart ganz behaglich bei uns fühlt, als wäre seine Urheimath nicht Amerika sondern unser Welttheil, beweist auch der Umstand, dass sie sogar mit unserem einheimischen *Erigeron acris* L. durch Kreuzung illegitime Nachkommen hervorbringt, wie solche bereits in Ostpreussen beobachtet und beschrieben worden sind. Derlei Bastarte werden sicher auch bei uns noch aufgefunden. In einem Holzschlage des Bosáczthales sammelte ich eine Form des *Erigeron canadensis* mit rosenrothen zungenförmigen Randblüthen. Somit ist diese Pflanze nicht nur vollkommen eingebürgert, sondern bildet auch uuter unseren Augen bemerkenswerthe Varietäten. Dieses eingewanderte Unkraut ist durch Europa so stark verbreitet, dass es da nie mehr vertilgt werden kann, doch ist es der Landwirthschaft bei weitem nicht so schädlich als die dornige Spitzklette (*Xanthium spinosum* L. „Szerbtövis“, nach Hazslinszky „disznótövis“ bei uns „bielý trn“ genannt.) Wenn man auch diesem Orientalen nicht immer auf dem Fusse folgen kann, um sein erstes Erscheinen in irgendwelcher Gegend genau anzugeben, so ist es uns dennoch möglich, aus älteren und neueren floristischen Werken Ungarns und der benachbarten Länder, wenigstens annähernd die Zeit zu verzeichnen, wann dieser gefürchtete Wanderer dort zuerst erschien. Nach Hazslinszky's Flora (Magyarh. edényes növ. Pest. 1872. S. 302) ist das *Xanthium spinosum* im J. 1808 in Slavonien zuerst bemerkt worden, war 1815 noch nicht im Banat, als Sadler seine Flora Comitatus Pestiensis schrieb, (1825) war es noch im Pester Komitate unbekannt, drang aber schon 1838 bis zur Hegyalja, 1846 bis Kaschau und 1853 bis in's Sároscher Komitat. In demselben Jahre verzeichnet es Dr. Reuss (Května Slov. p. 275) für die Komitate Neográd, Gömör, und Sohl und bemerkt auch, dass es gegen die Tátra immer mehr vordringe. Ueber das Vordringen dieser Wanderpflanze gegen Westen ist zu bemerken, dass sie Endlicher in seiner 1830 erschienenen Flora posoniensis noch nicht

aufführt, erst 26 Jahre später finden wir in den Verhandlungen des Vereins für Naturkunde zu Pressburg (1856. Seite 10.) die nachstehende Bemerkung Bolla's: „Vormals bei Ziffer selten, jetzt auch um Pressburg häufiger.“ Es ist sehr zu bedauern, dass dieser gründliche und unstreitig beste Kenner der Flora Pressburgs die Zeit nicht genauer angab, in welcher er die Pflanze bei Ziffer zuerst beobachtet hat. Ich erinnere mich sehr gut, dass ich das *Xanthium spinosum* in meinem Geburtsorte Lubina im Nordwesten des Neutraer Komitates schon vor dem Jahre 1848, aber nur auf Schutt in unmittelbarer Nähe der vielen Tuchwalken gesehen habe. Da sich hier das ganze Dorf seit Ende des vorigen Jahrhunderts mit einer höchst primitiven Fabrikation des groben weissen Halenatuches befasst und die dazu nöthige Schafwolle in früheren Jahren aus Niederrungarn, meist aus der Gegend von Békés-Csaba bezog, so ist es leicht begreiflich, dass diese Pflanze mit der Wolle hieher eingeschleppt wurde. Auch nach Ung.-Skalitz wurde sie beiläufig um dieselbe Zeit und auf dieselbe Weise eingeführt. Wann dieser Eindringling im Trencsiner Komitate zuerst auftauchte, darüber kann zwar nichts Positives gesagt werden; doch ist es sehr wahrscheinlich, dass er sich etwa in Zay-Ugrócz, als die Tuchfabrikation dort betrieben wurde, zuerst zeigte. Als ich vor 16 Jahren nach Ns.-Podhragy kam, fand ich diese Pflanze schon durch das ganze Komitat verbreitet. Vor etwa 10 Jahren sind an die Ortsvorstände behördliche Verordnungen herabgelangt, dem Verbreiten des in der amtlichen Sprache „Szerbtövis“ genannten Gewächses durch Ausheuen und Verbrennen Einhalt zu thun. Es ist aber nicht zu befürchten, dass das *Xanthium spinosum* in unserem Komitate der Landwirthschaft und Schafzucht in dem Masse schädlich sein könnte, wie dies in Niederrungarn der Fall ist, denn es liebt die Ebenen doch mehr als das Bergland; auch kann es bei uns noch leicht ausgerottet werden. In Mähren wurde es von Bayer im J. 1841 bei Brünn am Spielberge zuerst beobachtet (s. Makovsky's Flora des Brünner Kreises. Brünn 1863. S. 77.) in Nieder-Oesterreich ist es noch 1840 sehr selten gewesen, doch hat es sich auch dort allenthalben ver-

breitet zur Freude der Wiener Botaniker und zum nicht geringen Aerger der Landwirthe; in Schlesien wird es im J. 1852 und in Nordböhmen 1853 zuerst verzeichnet (s. Oest Botan. Zeitschr. 1853. S. 251.) Bertoloni nennt diesen Wanderer „*Pestis litorum et camporum Italiae*“ (s. *Flora italica. Bononiae. 1854 vol. x. p. 183.*) Nun, so arg wird es diese Pflanze bei uns niemals treiben.

Es ist noch ein hübsches Gras — *Tragus racemosus* Desf. — zu verzeichnen, welches vorzüglich auf den Sandebenen Ungarns, besonders im Südwesten häufig angetroffen und sowohl west- als auch nordwärts durch Borstenvieh verschleppt wird. Da dieses Wandergras bereits in Waag-Neustadtl festen Fuss fasste (wie die durch Apotheker Keller und Knapp gesammelten Exemplare beweisen), dürfte es nicht mehr lange dauern, dass wir es auch in unser Komitat bekommen. Es ist in Städten und Märkten dort zu suchen, wo zur Marktzeit das Borstenvieh seinen Stand zu haben pflegt. Auf dieselbe Weise wird ein anderes zierliches Gras, der Hundszahn (*Cynodon Dactylon Pers.*) aus dem Süden und Osten unseres Vaterlandes verbreitet. Eine kleine, allem Anscheine nach die erste Kolonie dieses Grasses auf dem Gebiete unseres Komitates fand ich im Herbst des vorigen Jahres (1877) bei Csütörtök und es ist noch abzuwarten, ob es sich hier behaupten oder in einigen Jahren eingehen wird.

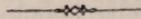
Noch verdienen einige, nur vor Kurzem in unser Komitat eingewanderte Pflanzenarten hervorgehoben zu werden. Vor 10 Jahren beobachtete ich den schönen *Ranunculus Frieseanus* Jord. auf Grasplätzen des Ostrolucky'schen Gartens in Ns.-Podhragy zuerst. Da diese Art weder in den benachbarten Komitaten noch in dem angrenzenden Theile Mährens vorkommt, so unterliegt es wohl keinem Zweifel, dass sie durch fremden Samen eingeschleppt wurde. Im Jahre 1868 streute ich einige Samen in meinem Obstgarten und die Pflanze gedeiht da vortrefflich; doch wurde sie bisher auf Wiesen oder sonstigen freien Grasplätzen noch nicht bemerkt. In Pressburg sah ich sie 1872 in der Au in Gesellschaft der aus Peru eingewanderten und in Pressburg bereits vollkommen eingebürgerten *Galinsogea parviflora* Cav.

Die durch zierliche Blätter ausgezeichnete edle Schafgarbe (*Achillea nobilis* L.) wurde ebenfalls vor etwa 10 Jahren bei Ns.-Podhragy auf einem grasigen Ackerlande in einer mehrere Hundert Individuen zählenden Gruppe gefunden. Da dies der einzige bisher aus dem Trencsiner Komitate bekannte Standort ist, und die Pflanze auch im nahen angrenzenden Gebiete nicht wächst, kann man sich ihr Erscheinen nur durch Einschleppung mit fremden Samen erklären. Es ist dies schon darum mehr als wahrscheinlich, weil viele ärmeren Leute aus dem Bosácsthale jährlich in südlichere Gegenden in den Schnitt gehen, von dort Frucht mitbringen und solche hier aussäen, und unterstützen auf diese Weise die Wanderung mancher Pflanzenart.

Auf den Csütörtöker Sumpfwiesen, die einstens das Bett des Waagflusses bildeten, kommt zwischen anderen Sumpfpflanzen auch das in Ungarn so überaus seltene dreikantige Wollgras (*Eriophorum gracile* Koch.) vor. In Ungarn finde ich es nur in Neilr. Aufzähl. d. ung. Gefpfl. Seite 44. „im Sumpfe Borek bei Zazriva und auf den Bory im Komitat Árva“ (nach Szontagh, in Verh. der Zool.-bot. Ges. in Wien. XIII. 1056) verzeichnet: dieselben Standorte führt auch Hazslinszky in seiner Flora an, jedoch mit einem Fragezeichen. Obwohl ich noch keine Árvaer Exemplare sah, kann ich die Angabe Szontags durchaus nicht bezweifeln; denn kommt die Pflanze bei uns im Waagthale, in einem kaum 30 Joch grossem Sumpfe und zwar nicht eben selten vor, so musste sie auf den Árvaer Hochmooren unter bedeutend günstigeren Umständen viel früher vorgekommen sein. Es ist die Annahme sehr wahrscheinlich, dass diese Pflanze durch Wasservögel auf den Csütörtöker Sumpf gebracht wurde, was um so leichter geschehen konnte, als das in lange Wollhaare gehüllte Samenkorn auf dem Gefieder oder den Füßen der Vögel haften bleiben und dann abgestreift werden kann. Es ist sehr zu bedauern, dass wir diesen seltenen Bürger der Trencsiner Flora bald verlieren dürften, da der Sumpf das vorige Jahr kanalisirt wurde, was das Eingehen der Sumpfpflanzen zur unabweislichen Folge haben muss. Dasselbe Loos erwartet schon vielleicht dieses Jahr eine andere sehr seltene,

im Trencsiner Komitate bisher nur auf dem Csütörtöcker Weideplatze beobachtete Pflanze, nämlich das *Helosciadium repens* Koch. Wird einmal der Weideplatz umgeackert, haben wir dann den uns nächsten bekannten Standort dieser niedlichen Umbellifere erst bei Schütt-Szerdahely, wo sie von Pfarrer Résely entdeckt wurde.

Wenn wir auch auf das baldige Verschwinden so mancher seltenen Pflanzenart der Flora unseres Komitates nur mit Wehmuth denken, so sprechen wir doch die zuversichtliche Hoffnung freudig aus, dass uns die Waagthalbahn manche, auf unserem Gebiete bisher niemals beobachtete Arten als Entschädigung für den erlittenen Verlust bringen wird. Und sollte es auch mir nicht mehr gegönnt sein, diesen hoffentlichen Zuwachs zu verzeichnen, so werden dies nach mir Andere gewiss zu thun nicht unterlassen.

A napi hőmérséklet

legmagasabb és legalacsonyabb állása

valamint a

napi, havi és félévi középek görbéje.

WESZELY FERENCZ

TRENCSENEN

történt megfigyelései után

rajzoló

Dr. Brancsik Károly,

egyl. titkár.

 A második félv táblája az 1879-diki évfolyamban fog megjelenni és ide lesz csatolandó.

Celsiusi fokok.

